

wijs, dus ook voor het hoger onderwijs.

De overheid schiep zo de ruimte voor de verschillende 'bijzondere' of 'vrije' universiteiten en predikantsopleidingen, die in de loop van de negentiende en twintigste eeuw in Nederland werden opgericht. Als eerste maakte de Christelijk Afgescheidene Gereformeerde Kerk van art. 194 gebruik en richtte in 1854 in Kampen een eigen Theologische School op.⁴⁶ In 1862 richtte deze kerk het verzoek aan Thorbecke, de toenmalige Minister van Binnenlandse Zaken, om een toelage uit de Rijkskas voor haar opleiding. Daarop verklaarde Thorbecke, dat hij persoonlijk geen verschil zag tussen de kweekschool van de afgescheidenen en die van de luthersen, de remonstranten en de 'israëlieten', die al subsidie kregen, maar dat deze zaak niet bij hem, maar bij de Minister van Justitie thuishoorde. Deze bleek echter in 1863 pas subsidie te willen geven, wanneer de Christelijk Afgescheidene Gereformeerde Kerk bereid was om de aanspraken, die zij verbond aan het adjectief 'Gereformeerd', op te geven. In 1868 werd deze eis bij Koninklijk Besluit ingetrokken, maar de afgescheidenen wezen intussen elke vorm van staatssubsidie naar de kerken principieel af.⁴⁷ De Hoger Onderwijswet van 1876 beperkte vervolgens de overheidstoelage tot die kweekscholen, die haar reeds ontvingen,⁴⁸ zodat het tot 1970 zou duren, voordat de Kamper hogeschool subsidie kreeg.

In de eerste decennia na 1848 stond echter niet zozeer het recht om bijzondere predikantsopleidingen of universiteiten op te richten op de voorgrond, maar veelmeer de vraag, welke consequenties de Grondwet had voor de theologische faculteit aan de landshogescholen. Kon de overheid nog langer de 'openbare' theologische faculteit als predikantsopleiding voor de hervormde kerk reserveren of moest zij een alternatief zoeken? En welk alternatief: confessionele splitsing van de theologische faculteiten of moest zij de hervormde kerk in staat stellen een eigen kweekschool in te richten?

Met deze vragen hield zich ook de staatscommissie bezig, die de regering op 15 januari 1849 had ingesteld om het hoger onderwijs in te richten, zoals dat door de Grondwet werd verlangd. Al op 31 augustus 1849 legde de meerderheid van de commissie een wetsontwerp met een memorie van toelichting op tafel.⁴⁹ Daarin pleitte zij voor een confessionele opsplitsing van de theologische faculteiten. Om deze keuze beter te begrijpen is het noodzakelijk in te gaan op de twee doelstellingen, die de commissie het hoger onderwijs toeschreef: haar voornaamste taak zou moeten zijn 'door grondig onderricht hare kweekelingen voor maatschappelijke betrekkingen te vormen en hen voor te bereiden tot eigen studie en voortgezette beoefening der we-

46. J. Vree, 'De Afgescheidenen en hun kerk in de Nederlandse samenleving', in: R. Kranenburg en Wessel Stoker (red.), *Religies en (on)gelijkheid in de een plurale samenleving*, Leuven/Apeldoorn 1995, 161-176. Zie ook J. van Gelderen en F. Rozemond, *Gegevens betreffende de Theologische Universiteit Kampen 1854-1994*, Kampen 1994.

47. J. Plomp, 'Rijkssubsidie voor de Hogeschool', in J. van Gelderen, *Nacht in 'de Bonte Os'*, Kampen 1994, 38-45. Zie ook J. Plomp, *Zo zongen de ouden. De houding van de christelijke afgescheidenen (gereformeerden) tegenover het aanvaarden van overheidsuitkeringen aan de kerken*, Kampen 1972.

48. De synodale commissie van de Christelijke Gereformeerde Kerk tekende daartegen wel protest aan. Vree, 'Afgescheidenen', 173. Deze kerk was in 1869 ontstaan door de vereniging van de Christelijk Afgescheidene Gereformeerde Kerk met de Gereformeerde Kerk onder het kruis.

49. *Ontwerp van wet op het hoger onderwijs*, 's-Gravenhage 1849.